

Kapitel 3

Revolution!

Attacken mot garnisonen Moncada var bara början

26 juli-rörelsen växer snabbt

Åren efter Moncada-attacken 1953 byggdes 26 juli-rörelsen upp över hela landet. Revolutionens sociala grund fanns, som Fidel Castro sagt i sitt försvarstal, i de 600.000 arbetslösa (30 procent av arbetskraften), de 500.000 säsonganställda lantarbetarna, de 400.000 industri- och grovarbetarna, de 100.000 arrendatorer och torpare som hade berövats sin jord, de 30.000 besvikna och underbetalda lärarna, de 20.000 småhandlare som kvävdes av skulder och de 10.000 arbetslösa akademiker som just lämnat universitetet.

Verkligheten var u-landets verklighet. Trettio till fyrtio procent av stadsbefolkningen och mer än sextio procent av landsbygdsbefolkningen var fel- eller undernärda. Omkring nittio procent av barnen på landsbygden led av parasitsjukdomar. Bara en tredjedel av de kubanska barnen gick i skola. Varken sjukvård eller hälsovård fanns för dessa de fattigaste kubanska invånarna.

Fidel Castro återvänder vintern 1956

Kravet på nationell frigörelse och kamp mot Batistas förtryck växte sig allt starkare. 26 juli-rörelsen hade skapat ett starkt organiserat stöd från stora delar av befolkningen. Tiden var nu mogen för ett nytt försök att störta Batista.

En 18 meter lång motorbåt, *Granma*, seglade från Mexiko den 25 november 1956 mot Oriente-provinsen på Kuba. Ombord fanns en 82 man stark gerillagrupp under Fidel Castros ledning. Granma planerade att landa på Kuba den 30 november. Denna dag genomfördes flera attacker på Kuba mot regimens fästen. Det var startsignalen till revolutionen, och det var första gången som flera attacker organiserades samtidigt mot förtrycket, vilket hade en enorm betydelse även om dess syfte att understödja Granmas landstigning inte kunde infrias. Allt detta var noga planerat på förhand och diskuterat mellan Fidel Castro och ledarna för 26-julirörelsen och socialistpartiet PSP (f.d. kommunistpartiet PCC) innan Granma avseglade från Mexiko.

En nyckelroll i Kubas underjordiska kamp hade den unge Frank País, som var ledare för 26-julirörelsen i Santiago de Cuba. Han sammanträffade med Fidel Castro i Mexiko för att diskutera hur

motståndet skulle drivas. De två blev mycket goda vänner. Frank País stupade ett halvår senare under en gatustrid med polisen i Santiago de Cuba.

Förberedelserna i Mexiko för Granma-expeditionen skedde inte utan svårigheter, eftersom den mexikanska polisen flitigt trakasserade den kubanska gruppen där.

Granma skulle alltså ha anlänt till Kuba den 30 november, men blev emellertid två dagar försenad. Det berodde dels på dåligt väder, dels att båten var mycket hårt lastad och motorerna krånglade. Det gick saktare än beräknat. Sjögången var svår när fartyget den 2 december anlände till kusten. Den planerade landningsplatsen missades. Gerillagruppen fick gå iland i ett mangroveträsk, och dess medlemmar var ordentligt uttröttade när de nådde fast mark. Batistas trupper spårade dem snabbt och utsatte trakten för bombningar. Gerillan begav sig av i smågrupper i riktning mot bergen i Sierra Maestra, men efterhand blev de flesta av dem infångade och fängslade eller mördade. Endast en grupp på 12 man, däribland Fidel Castro och Ernesto Che Guevara, lyckades ta sig upp i bergen. Men det var tack vare motståndet mot Batistas styrkor från 26-julirörelsen, socialistpartiet och studentförbundet som denna kärna av upprorsmän kunde överleva.

Motståndsorganisationerna fortsatte sina sabotageaktioner för att splittra diktatorns trupper och de förenade sina styrkor för att försvara gerillan och rekrytera nya styrkor. *Radio Rebelde* upprättades. Och den avgörande kampen mot diktaturen inleddes.

I Santiagoprovinsen, vid La Plata-flodens mynning, utkämpade gerillan den 17 januari 1957 sitt första segerrika slag. Det var ingen stor seger, men den fick en stor betydelse. De fångar som togs fick sina skador omskötta och frigavs sedan. En av dem anslöt sig senare till gerillan. Men mot förrädare var man hård och sådana dömdes till döden.

Hela Kuba befrias

Samtidigt som kampen fördes mot Batistas armé i Sierra Maestra ökade stödet i städerna med demonstrationer, strejker och väpnade aktioner. Gerillan kunde öppna nya fronter i bergen och på slättlandet. Som mest omfattade gerillan 3.000

personer. Vapnen erövrade de från motståndaren. Trots insatser av sina 80.000 soldater lyckades inte Batista tillfoga gerillan några större förluster.

1958 gick Batistas armé till en sista motoffensiv, men moralen i leden var sjunkande. Samtidigt ökade gerillans stöd bland befolkningen, och dess styrkor bara växte.

Slag för slag befriade gerillaenheterna landet. Den 31 december 1958 flydde Batista från Kuba. Gerillamännen, *los barbudos* (de skäggiga), kunde göra ett triumfartat intåg i Havanna.

Revolutionen segrar

På morgonen den 1 januari 1959 bekräftades gerillans seger och ryktet om Batistas flykt. I ett tal över Radio Rebelde uppmanade Fidel Castro hela folket och i synnerhet arbetarna att förbereda sig på en generalstrejk för att förhindra kupp försök.

Den 2 januari var generalstrejken ett faktum. Hela landet var lamslaget och militärens möjligheter till fortsatt motstånd omintetgjorda.

Fidel och Raúl Castro intog Santiago med en del av befrielsearmén och avväpnade där Orienteprovinsens förtryckararmé. Che Guevaras styrkor besegrade trupperna i Santa Clara mitt på Kuba. Det centrala militärfästet Columbia i Havanna avväpnades av Camilo Cienfuegos' styrkor.

Därefter genomkorsade Fidel och befrielsestyrkorna ön under starka bifallsyttringar. När kortegen nådde Havanna den 8 januari gick befolkningen man ur huse för att ta emot "de skäggiga".

Redan den 5 januari hade 26 juli-rörelsens presidentkandidat Manuel Urrutia Lleó installerats i ämbetet och bildat en nationell samlingsregering med José Miró Cardona som statsminister. Denna regering skulle inte bli långvarig. Ett genomförande av 26 juli-rörelsens program skulle visa sig vara för radikalt för att få stöd ens av de borgare som ställt upp på kampen mot Batista. Motsättningarna märktes redan den 9 januari då Fidel Castro i ett TV-tal angrep storgodsväldet och redogjorde för den planerade jordreformens grundprinciper. Den 15 februari blev Fidel Castro statsminister efter Cardona. Den korrumperade kongressen upplöstes, domstolsväsendet rensades på Batista-anhängare och ungefär 3.500 statstjänstemän avskedades. Den gamla armén omorganiserades i grunden och ersattes i praktiken av rebellarmén.

USA:s intressen

Vid revolutionens seger uppgick USA-investeringsarna på Kuba till 5 miljarder kronor. I inget annat latinamerikanskt land hade USA så stora ekonomiska intressen. Enorma vinster fördes varje år ut ur landet. Samtidigt var USA den främsta mottagaren av kubanska varor. Sjuttio procent av Kubas export gick till USA.

Varje reform som hotade dessa ekonomiska intressen var en anledning till konflikt. Förutom de rent ekonomiska faktorerna utgjorde Kuba som exempel en fara för USA:s inflytande i resten av Latinamerika.

På kollisionskurs med USA

Den nya kubanska ledningens avsikt var att nå en uppgörelse med USA. Detta trots att USA redan i början av 1959 hade hotat att skära ned sockerimporten. För fortsatt handel med Kuba och för ekonomiska krediter ställde USA krav på ett "stabiliseringsprogram" som var helt oförenligt med jordreformer, hyressänkningar och andra viktiga punkter i 26 juli-rörelsens program. Internationella Valutafonden och Världsbanken intog samma ståndpunkt som USA vid förfrågan om lån och krediter.

I stället för att sälja sig till fortsatt beroende av USA valde Kuba att söka stöd hos de socialistiska staterna och länderna i tredje världen. 26 juli-rörelsens program måste genomföras främst med uppbådande av landets egna resurser.

Med det gamla kommunistpartiet som länk slöts hösten 1960 ett första handelsavtal med Sovjetunionen. Året därpå gav Sovjet Kuba ett långfristigt lån på 100 miljoner dollar och förband sig att ge tekniskt bistånd. Samma år upprättade länderna diplomatiska förbindelser. Kuba betonade dock att förbindelserna med Sovjet inte fick tolkas som en vilja att försämrade förbindelserna med USA.

USA skär ned sockerimporten

Sommaren 1959 kom de första väpnade angreppen från USA, som en reaktion på jordreformen. Brandbomber släpptes över nationaliserade sockerplantager och sockerbruk. Samtidigt intensifierades sabotage och terroraktioner mot civilbefolkningen. I maj 1960 upprättade CIA ett träningsläger för invasionsstyrkor i Guatemala. Och i slutet av juni 1960 beslöt USA att drastiskt skära ned sockerimporten. Fidel Castro bemötte detta i ett tal: "De kommer att ta ifrån oss kvoten, skålpund för skålpund, och vi kommer att ta ifrån dem sockerbruken, ett efter ett."

En vecka senare slopade USA hela sockerkvoten. Kuba svarade med att omedelbart nationalisera all USA-egendom. Sovjetunionen erbjöd sig därefter att köpa det socker som USA bojkottat.

USA försöker isolera Kuba

USA:s nästa steg var att försöka isolera Kuba från de övriga latinamerikanska staterna. I *De amerikanska staternas organisation OAS*, fick USA i augusti 1960 igenom en deklaration riktad mot Kuba. Kubanerna svarade med *Första Havannadeklarationen*, som antogs på ett massmöte den 2 september samma år.

Denna deklaration visade USA-imperialismens roll i Latinamerikas ekonomiska och politiska liv. Mot de latinamerikanska marionettregeringarnas undergivenhet ställde Kuba solidariteten mellan de latinamerikanska folken i kampen mot den gemensamma imperialistiska fienden USA.

CIA:s invasionsförsök vid Grisbukten

Den 3 januari 1961 bröt USA sina diplomatiska förbindelser med Kuba. Tre månader senare, den 15 april, bombade USA-plan Kubas flygplatser. Planen var falskt målade i Kubas färger.

Den 17 april landsteg de CIA-tränade invasionsstyrkorna vid *Playa Girón* i Grisbukten. Där hade de planerat att upprätta ett brohuvud och låta en provisorisk regering begära militär hjälp från USA. Det gällde för USA och CIA att få det att inför yttervärlden se ut som ett segerrikt kubanskt uppror mot Fidel Castro. Men något brohuvud hann USA inte etablera. Kuba slog tillbaka invasionen på 72 timmar och legoknektarna led ett totalt nederlag.

Kubanerna hade visat att det går att besegra USA. Denna seger blev ett exempel för världens folk. USA tvingades ompröva sin strategi och försökte dra in hela den kapitalistiska världen i ett ekonomiskt krig mot Kuba. Importblockad infördes för alla kubanska varor till USA.

Kuba å sin sida stärkte banden med tredje världen och deltog 1961 i de Alliansfria Staternas första konferens i Belgrad i Jugoslavien.

USA utesluter Kuba ur OAS

På OAS-konferensen i Uruguay 1961 lade president John Kennedy fram Framstegsalliansen som ”alternativ” till Kubas revolution. Framstegsalliansens syfte var att knyta de latinamerikanska staterna närmare USA. Che Guevara, som företrädde Kuba på konferensen, menade att Framstegsalliansen var ett försök att skilja Kuba från Latinamerika.

Denna varning hjälpte inte. USA:s påtryckningar ledde till att Venezuela bröt sina förbindelser med Kuba. Alla andra länder följde efter.

I januari 1962 kallade USA samman OAS igen, denna gång för att utesluta Kuba ur organisationen. USA:s anvisningar följdes av OAS, som därmed bekräftade sin ställning som ”USA:s kolonialdepartement”. Kubas folk reagerade omedelbart med *Andra Havannadeklarationen* den 4 februari 1962, som uppmanade till enhet mellan alla revolutionära och anti-imperialistiska krafter i Latinamerika, kristna och marxister.

Missilkrisen i oktober 1962

Kuba kände sig efter invasionsförsöket vid Grisbukten hotat och behövde stärka sitt försvar mot

Med båten Granma landsteg Fidel Castro med en 82 man stark gerillagrupp på Kuba den 2 december 1956 för att starta upproret mot diktatorn Batistas regim.

nya militära angrepp. Hjälp begärdes från Sovjetunionen, som erbjöd sig att installera kärnvapenrobotar med medellång räckvidd på Kuba. På sensommaren 1962 upptäckte USA:s spionflyg robotramperna och anklagade Sovjetunionen för att förbereda kärnvapenangrepp på USA. USA upprättade en flottblockad runt Kuba för att stoppa de sovjetiska fartygen.

Efter förhandlingar med USA gick Sovjetunionen med på att montera ned ramperna under FN-inspektion. USA förband sig att avbryta flottblockaden och att avstå från att militärt angripa Kuba.

Kuba, som inte deltagit i förhandlingarna, tillät ingen inspektion. Kubanerna förklarade att så länge den ekonomiska blockaden, sabotageförsöken och kränkningen av landets luftrum pågick, kunde man inte sätta någon tilltro till några garantier mot nya angrepp.

USA tvingades avstå från en militär invasion på Kuba men målet att störta regeringen låg fast.

Vägen till folkmakt

Befrielse rörelsens ledare bildade den provisoriska revolutionära regering som styrde landet i 18 år fram till och med 1976. Ur befrielsearmén byggdes det nya militära försvaret upp, de *Revolutionära Väpnade Styrkorna*. I den gamla statsapparaten ersattes alla samarbetsmän med revolutionärer.

26 juli-rörelsens program genomförs

Under de första åren genomfördes de grundläggande reformerna i 26 juli-rörelsens program:

- *Jordreformen*, som innebar att arrendatorer och torpare fick äganderätt till den jord de brukade, samt nationalisering av storgodsen.

- **Stadsreformen**, som överförde äganderätten till bostäderna på de boende och förstatligade all stadsmark.
- **Nationalisering** av elektricitets- och telefonbolag, av järnvägar och bussbolag och sänkning av alla taxor.
- **Förstatligande** av radio och television.
- **Förstatligande** av banker och större företag. Inväxling och utbyte av valuta, för att sätta stopp för valutaflykten ur landet.
- **Minimilönen höjdes** och arbetslösheten avskaffades. Anställningstrygghet, sjukförsäkring och minimipension infördes.

Folket organiserar sig

Inför hotet om invasion, och för att organisera folkets försvar mot en ökande kontrarevolutionär verksamhet – organiserad och finansierad från USA – bildades i oktober 1959 den *nationella revolutionära milisen*. Det var vanliga människor, arbetare och studenter som begärde att få vapen för att försvara sitt land.

Medan explosionerna från CIA:s bombattentat ökade uppmanade Fidel Castro vid ett massmöte kubanerna att organisera sig kvartersvis för att förhindra kontrarevolutionär verksamhet. Så uppstod 1960 *Kommittéerna för Revolutionens Försvar, CDR*. I kvarter för kvarter, i by för by, organiserade sig befolkningen för att försvara sin revolution.

Stor och stark arbetarklass

Fackföreningsrörelsen på Kuba har mycket stridbara traditioner. Efter latinamerikanska mått hade den även en hög organisationsgrad. Det hänger samman med att en så stor del av Kubas befolkning är arbetarklass. Men under 50-talet hade fackföreningsrörelsens ledning på alla nivåer infiltrerats av Batistas hantlangare. Under befrielsekampen bildades därför underjordiska fackliga celler på arbetsplatserna till stöd för 26 juli-rörelsen. De organiserade den generalstrejk som säkrade segern 1959 och ersatte de samarbetsmän som korrumpierat fackförbunden.

Sedan vissa grundläggande fackliga krav genomförts – höjd minimilön, anställningstrygghet, sjukförsäkring och pension – trädde fackföreningsrörelsen, nu med tillägget *den revolutionära, CTC-R*, fram som en av de viktigaste folkrörelserna på Kuba.

Dess ansträngningar koncentrerades på att främja arbetarnas utbildning och kanalisera arbetarinflytandet vid de nu samhällsägda företagen och höja och förbättra produktionen. Arbetarna började trevande diskutera produktionsplaner, arbetets innehåll och organisation.

Kvinnor, bönder och studenter

1960 bildades Kubas Kvinnoförbund FMC med syfte att utbilda kvinnorna och få dem att delta i samhälls- och uppbyggnaden. Året därpå bildades Småbondeförbundet, ANAP, för att främja deras intressen och stödet till revolutionen. Universitetsstudenterna hade redan en progressiv och anti-imperialistisk organisation – FEU – med traditioner från 20-talet, som nu kom att gå i spetsen för en demokratisk och samhällsnyttig utbildning.

Med dessa folkrörelser som bas genomfördes 1961 den kubanska revolutionens första stora massmobilisering – alfabetiseringskampanjen.

Socialismen, enda möjliga vägen

Under 60-talets första år skapades en stark spänning mellan å ena sidan befolkningens flertal som gynnades av reformerna och arbetade för revolutionen och å andra sidan en minoritet av människor som förlorade sina privilegier och alltmer började motarbeta revolutionen. Klasskampen blev alltmer intensiv och de tidigare fattiga och förtryckta steg fram som en ny kraft.

Kampen lärde folket att socialismen var nödvändig för att bygga det nya samhället. Konflikten med USA och de alltmer hänsynslösa försöken att sabotera revolutionen bidrog också.

När invasionen i Grisbukten genomfördes i april 1961, mitt under pågående alfabetiseringskampanj, mötte den ett välorganiserat, beslutsamt och enigt folk som med höjda gevär gick ut för att försvara socialismen.

1965 samlades 26 juli-rörelsen, studentdirektoratet och det gamla kommunistpartiet (som bytt namn till socialistpartiet) i ett nybildat parti: *Kubas Kommunistiska Parti, PCC*.

Folkrörelsernas miljonparlament

Under hela 60-talets svåra kamp för att överleva, utvecklades folkrörelserna till mycket starka organisationer med mellan 80 och 90 procent av befolkningen som medlemmar. De blev redskap för folks delaktighet i det socialistiska uppbygget, inom hälsovården och utbildningen, på jordbruken och industrierna. Folkrörelserna deltog direkt i beslut på alla nivåer – på arbetsplatser, skolor, i kvarter och jordbruksdistrikt.

Till folkrörelsernas grundorganisationer sändes alla genomgripande lagförslag ut på remiss – *miljonparlamentet*. Inom organisationerna lärde sig folket att våga ta på sig allt fler och större uppgifter. Folkrörelserna gav också den grundläggande skolutbildning, som är en förutsättning för demokratin.

I denna mobilisering av befolkningen för arbete, studier, politiska diskussioner, beslutsfattande och

ansvarstagande ligger en av hemligheterna bakom Kubas framgångar. En annan är att man lyckats behålla och stärka enheten och förhindra fraktionsbildning och splittring.

Misstag och brister

Redan under 60-talet utvecklades en omfattande delaktighet i arbetet att bygga det nya samhället på Kuba. Men det saknades ännu demokratiska institutioner och bristerna var många. Den provisoriska revolutionära regeringen styrde med folkets stöd, men var inte tillsatt av folket. Detsamma var fallet på statsmaktens alla nivåer, liksom inom produktionen. Under 60-talets ansträngningar att överleva skapades en mycket stark centralstyrning. De centrala organens stora arbetsbelastning gjorde att många lokala frågor förblev olösta, trots att folkrorelserna tog hand om många.

Viljan att snabbt bygga upp socialismen och folkets entusiasm ledde till att det brast när gällde kontroll i den ekonomiska hanteringen. Lönernas storlek kopplades inte till arbetsinsatserna. Följden blev en försvagning av arbetsdisciplinen och därmed också större brist på varor än vad USA:s blockad i sig ledde till.

Demokratin och folkmakten utvecklas

Dessa brister kom i öppen dag under misslyckandet med skörden av 10 miljoner ton socker 1970. Man uppnådde 8,5 miljoner. I ett självkritiskt tal inför en miljon kubaner på Revolutionsplatsen i Havanna den 26 juli 1970 tog Fidel Castro upp dessa brister.

Detta blev inledningen till en omfattande kritik och självkritik över hela Kuba, framförallt inom fackföreningsrörelsen. Nyval ägde rum till alla ansvarsuppdrag. Ett nytt programförslag för fackföreningsrörelsen utarbetades och diskuterades under ett år på alla arbetsplatser inför fackföreningskongressen 1973. Där gjorde man upp med 60-talets blåögda misstag och fattade beslut om hur lönerna skulle sättas *från var och en efter hans förmåga, till var och en efter hans arbete*. Man beslöt också om kollektivavtal mellan facket och företagsledningen, om deras respektive skyldigheter och rättigheter, om formerna för arbetarinflytande på företagen, om avvägningen mellan materiella och moraliska incitament och om det frivilliga arbetet.

Fackföreningskongressen 1973 var första steget i institutionaliseringen av revolutionen. 1974 tillsattes en kommission ledd av Blas Roca för att utarbeta ett förslag till grundlag. Diskussioner om kommissionens utkast fördes i hela landet i alla folkrörelseorganisationer. Uppslutningen bakom förslaget var enorm och tusentals förbättringsförslag

Fidel talar – och en ny generation tar vid

Redan under revolutionens första år blev Fidel Castro känd för sina tal. Det var långa tal, som timme efter timme kunde hålla hundratusentals människor trolldundna. Det var noggranna detaljrika redogörelser för landets ekonomi och politik. Revolutionens framsteg hyllades medan bakslagen och misstagen skärskådades.

Sådana tal hålls än idag, men allteftersom åren gått har Fidel Castros tal mer och mer kompletterats med tal som hålls av andra kubanska ledargestalter, som Carlos Lage, Felipe Pérez Roque m.fl. På samma vis som i Fidels tal är alla dessa tal pedagogiskt uppbyggda så att hela folket kan förstå dem. Talen entusiasmerar, värderar och anger nya mål i kampen för socialismen. Under kampen för den lille kidnappade pojken Elián under år 2000 var det ungdomar som höll tal och manade till uppslutning bakom kravet att låta honom få resa hem till Kuba.

fördes fram. Folkrorelser samlade sig till kongresser. Kommunistpartiet hade sin första kongress 1975 där förslaget till ny grundlag diskuterades.

Den 15 februari 1976 las förslaget fram för folkomröstning och antogs av över 90 procent av de röstberättigade. Genom denna grundlag etablerades folkvalda styrande församlingar på kommun-, provins- och nationell nivå, med ett system för omfattande delaktighet i nomineringen av kandidater inför valen. Inför valen till kommunförsamlingarna skedde nomineringen direkt genom plädering och handuppräknning på stormöten i små nomineringsvalkretsar. För valen till provinsförsamlingarna och till Nationalförsamlingen, dvs. parlamentet, bildades kommittéer med representanter från kommunförsamlingarna, kommunistpartiet, ungdomsförbundet och alla folkrörelserna. De diskuterade bland folket och la fram förslag till kommunförsamlingarna som gjorde valet.

Efter nya diskussioner över hela landet antog Nationalförsamlingen 1992 vissa revideringar i grundlagen. En ny vallag antogs då, med direkta hemliga val också till provinsförsamlingarna och Nationalförsamlingen istället för de tidigare indirekta valen via kommunförsamlingarna. Se vidare kapitel 10 om Grundlagen och Folkmakten.

